

NEMRUT VOLKANI VE KRAL NEMRUT'UN EFSANESİ

Özgür KARAOĞLU
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Jeoloji Mühendisliği Bölümü, Meşelik Kampüsü, Eskişehir
(ozgur.karaoglu@ogu.edu.tr)

Sinan KILIÇ
Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Van
(sinankilic@yyu.edu.tr)

Geçmişte açıklanması oldukça güç olan bazı doğa olayları nedeniyle birtakım efsane ve masallar ortaya çıkmıştır. İlgi çeken efsanelerden biri de Tatvan'daki Nemrut yanardağına ve Adıyaman'da heykelleriyle ünlü dağa adını veren "Kral Nemrut" ile ilgili olanıdır.

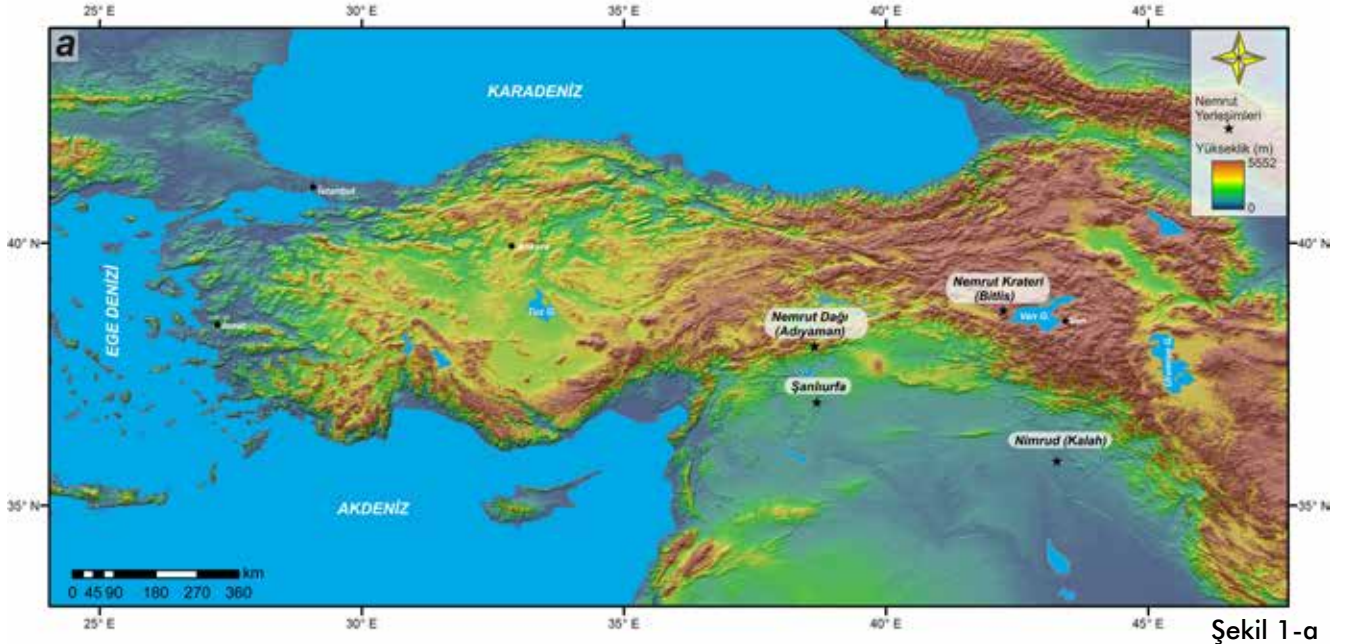

Özünde yazılı olmayan edebiyat ürünlerinden olan halk efsaneleri ve masallar, yerkürede eşi benzeri görülmemiş doğa olaylarından ilham almıştır. Bunlardan biri olan Kral Nemrut ile ilgili halk efsanesi her ne kadar yaygın bir şekilde tanınmıyorsa da, bugüne kadar bazı bilimsel ve edebi eserlere konu edilmiş bulunmaktadır (1, 2, 3, 5, 8, 9). Ülkemizde en iyi bilinen Nemrut Dağı, Adıyaman'da gün doğumunun izlendiği yer olarak ünlenmiştir (Şekil 1c). Oysa bir de Bitlis ili Tatvan ilçesinde bir krater volkanı olan Nemrut Dağı vardır. Van Gölü'nün batı kıyıları jeomorfolojik açıdan şekillendirmiş olan Nemrut Volkanı, binlerce yıldır püskürttüğü volkanik ürünler ve büyük patlamalar sonucu oluşan krater (kaldera) yapısı ile dünyanın en güzel örneklerden biri olarak kabul edilmektedir (Şekil 1b). Nemrut Volkanı'nın koni oluşum evresi yaklaşık 1 milyon yıl önce başlamış, 400.000 yıl önce ise büyük volkanik patlamalar etkili olmuştur (4). Nemrut Krateri'ni oluşturacak piroklastik püskürümler ise yaklaşık 250.000 yıl önce meydana gelmiştir. Doğu Anadolu'yu iklimsel boyutta bile etkileyecek olan bu büyük patlamalar 30.000 yıl öncesine kadar devam etmiştir (4). Nemrut Volkanı'nın aktivitelerinin birkaç yüzyıl öncesine kadar (M.S. 1441, 1597, 1692) devam ettiği ile ilgili kayıtlar mevcuttur (10, 11). Yaklaşık 8 km çapında olan bu kraterin oluşumu için en az 65 km³ hacminde piroklastik malzemenin püskürdüğü hesaplanmıştır (5).

Bu yazının amacı, Tevrat'a göre (Tekvin 10: 11-12) Nuh'un torunu olan Kûş'un oğlu ve tarihin en acımasız krallarından birisi olarak bilinen Kral

Nemrut ile ilgili anlatılan efsanelerin Nemrut Volkanı ve bu volkanın çevresindeki birtakım coğrafik ve jeolojik yapılarıdaki karşılıklarını ortaya koymaktır.

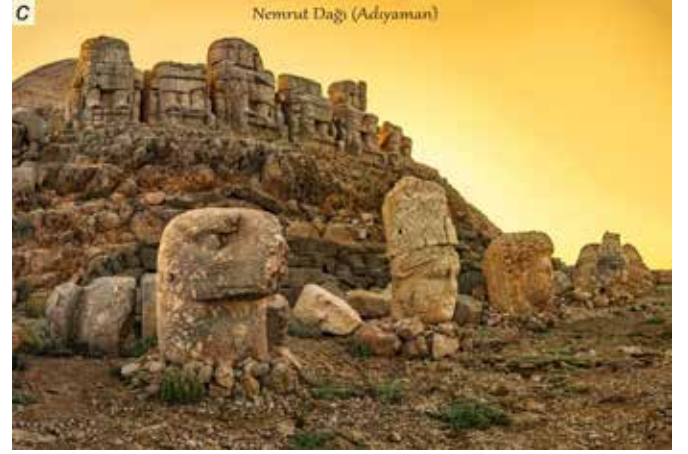
Nemrut Volkanı'nda 2000 yılından itibaren volkanolojik amaçlı olarak jeolojik çalışmalara başladığımızda, bölge halkının dilinde dolaşan Nemrut efsanelerini de kaydetmiştik. Ayrıca, neden Anadolu'da iki ayrı Nemrut Dağı olduğunu hep merak etmiştik. Bölge halkının anlattığı efsaneye göre, "Doğada zulmü ile tanınmış olan Nemrut adında bir firavun çevresine dehşet saçmış (6). Bu kral, dağın o zamanlar var olan sivri doruğunda yaptırdığı kalede yaşamış. Kral Nemrut'un kalesinde kendi adı ile anılan "Nemrut'un sönmez ateşi" yanarmış. Günden güne güçlenen, tüm bölge halkına zalimce davranan Nemrut, yeryüzünde kendisinden başka hiçbir güçlü varlığın bulunmadığını göstermek için ulaşılabildiği tüm düşmanlarını yok etmiş ve sonunda Tanrı'ya savaş ilan etmiş. Tanrı ise elçileri aracılığıyla Nemrut'a mağrurlanmamasını, kendisini yok etmek için kılını dahi kıpırdatmadan sadece karıncalarla bile sonunu getirebileceği haberini yollamış. Fakat Kral Nemrut buna kulak asmamış. Bunun üzerine Tanrı, Nemrut'un üzerine bir karınca ordusu göndermiş ve dağı oyduzmaya başlamış. Bir süre sonra gök gürlemiş yer yarılmış, dağın doruğu Nemrut'un kalesi ile birlikte Tanrı'nın gazabına uğrayarak içine çökmüş. Bir duman bulutu her yanı kaplamış, koca dağ aylarca görünmez olmuş. Duman kalktığında görüntü ibret vericiymiş; dağın üstü yok olmuş ve içinde bir krater oluşmuş, sönmez ateşe odun getiren

Şekil 1-a

Şekil 1-b

Şekil 1-c

Şekil 1. a) Anadolu ve Mezopotamya civarında "Nemrut" adı ile bilinen yerleşimler b) Nemrut Krateri (Bitlis) c) Nemrut Dağı (Adıyaman)

yoldaki kervanlar taş haline gelmiş, Nemrut'un askerleri oldukları yerde taşlaşmış kalmış, Nemrut ölmüş ve pis kanı akıp pıhtılaşmış..."

Bu öykü, insanların açıklayamadıkları doğa olaylarını doğaüstü güçlere dayandırdığı gerçeğine iyi bir örnektir. Mitolojik kahramanlar bu yolla yaratılmaktadır. Bu efsanede geçen olayların doğada gözlenen bir takım jeolojik karşılıkları şu şekilde sıralanabilir.

Nemrut Dağının Karıncalar Tarafından Oyulması ve Krallığın Çökmesi Efsanesi

Nemrut Volkanı'nın yaklaşık 1 milyon yıldan beri etkin olduğu ve neredeyse 270.000 yıl önceki büyük püskürümlerin sonucunda dağın üst konisinin içe çökmesinin ardından Nemrut Krateri'nin

oluştugu bilinmektedir (5,7). Efsane ise yaklaşık 8 km çapındaki bu kraterin (kaldera) "Tanrı'nın gönderdiği karıncaların dağı oymasıyla" meydana geldiğini anlatmaktadır. Kaldera'nın oluşma zamanı göz önüne alındığında bu olayın insanlar tarafından görülüp bu güne kadar aktarılması da olası görünmemektedir. Nemrut çevresinde krater yapısı göstermeyen pek çok dağ silsilesi (Bitlis Masifi Dağları) ve başka volkanik dağlar vardır (Şüphan, Bilican vb.).

Nemrut Dağı'nın deniz seviyesinden yaklaşık 2800-3000 metre yüksekliğe sahip krater kenarlarına çıkan insanların, gördükleri bu devasa çöküntü alanının nasıl oluştuğunu anlama ve açıklama çabasının günümüze bir efsane olarak ulaştığı anlaşılmaktadır.

Nemrut'un Sönmez Ateşine Odun Getiren Develerin Taşlaşması Efsanesi

Nemrut Krateri'ni oluşturan yüksek enerjili ve çok sıcak piroklastik akıntıların daha sonrasında rüzgâr ve su ile aşınmasıyla, Tatvan ilçesine çok yakın bir vadide Kapadokya'daki örneklerine benzer şekilde "Peri Bacası" oluşumları gözlenmektedir (Şekil 2). Bu peri bacalarının sıra sıra oluşu, yöre halkı tarafından bir deve kervanına benzetilmiştir. Efsanede geçen "Nemrut'un sönmez ateşi" için odun getiren deve kervanının da jeolojik karşılıkları işte bu peri bacası oluşumlarıdır. 26 adet peri bacasının görüldüğü bu vadiye, ayrıca bir tane de köpeğe benzeyen bir oluşum bulunmaktadır. Yöre halkının deve kervanı olarak adlandırdığı 26 adet peri bacasının önündeki bu köpek şeklindeki oluşuma Nemrut efsanesinden yola çıkılarak "Nemo" adını yakıştırdık (Şekil 3). Efsanelerde ve anlatılarda sürekli adı geçen "Nemrut'un hazineleri"ni arayan define avcıları vadi içindeki bu "Nemrut Devesi" oluşumlarından bazılarını tahrip etmiştir.

Nemrut'un Pis Kanı (Nemrut Kantaş) Efsanesi

Nemrut Kalderası'nın kuzeyinde, yaklaşık 4-5 km boyunca izlenen büyük bir fay zonu vardır. Açılma çatlağı şeklinde olan bu kırık hattında 8 metre genişliğinde derin çukurlar bulunmaktadır. Bu kırık hattından M.S. 1441 yılında beş ayrı koldan Türkiye'nin bilinen en son volkanik ürünleri, yani bazaltlar çıkıp akmıştır (Şekil 4). Siyah renkli, yer yer mineralojik bileşiminden ötürü koyu kırmızı renkli olan bu bazaltik lav akışları hala tazeliğini korumaktadır. Efsanede anlatılan ve Kral Nemrut'un ölümü sırasında vücudundan akan kanın jeolojik karşılığı işte buradaki koyu kırmızı renkli lav akıntılarıdır. Bu volkanik kalıntılar yöre halkı tarafından "Nemrut'un Pis Kanı" olarak anılmaktadır. Bölge halkının bu adlandırmasından dolayı 1960 yılında yapılan topoğrafya çalışmalarında bu yer "Nemrut Kantaş" olarak haritalara geçmiştir.

Şekil 2. Tatvan yakınlarındaki peri bacası benzeri "Nemrut Develeri" adı verilen oluşum.

Şekil 3. Tatvan-Nemrut arasındaki vadilerden birinde bulunan ve "Nemrut'un Deve Kervanı" olarak adlandırılan peri bacaları önündeki köpek biçimli "Nemo" oluşum.

Doğu Anadolu coğrafyasında anlatılan bu efsaneler ve insan-doğa etkileşimini daha iyi anlamak için, tüm bu efsanevi olaylarda betimlenen Kral Nemrut'un tarihsel kişiliğini de tüm detayları ile ortaya konması gerekmektedir. Kimdir bu Kral Nemrut ya da Nimrud? Böyle bir tarihsel kişilik gerçekten yaşamış mıdır? Nasıl bir tarihi şahsiyettir ki, üç kutsal kitapta da adı geçen ender insanlardan biridir. Bu sorulara kısmen de olsa yanıt bulmak adına Kral Nemrut'u biraz tanıma-ya çalışalım.

Kral Nemrut

Tevrat'a göre Nuh'un torunu ve Kûş'un oğlu olan Nemrut'un kurduğu kentlerden biri de Kalah'tır (Tekvin 10: 11-12). İngiltere hesabına çalışan C. J. Rich 1820 yılında Musul'un 40 km kadar güneydoğusunda, Zab nehrinin Dicle'ye karıştığı yerde Kalah adında bir harabe gördüğünde çok şaşırılmış olmalıdır (Şekil 1a). Üstelik köylüler bu harabenin Nemrut adında bir kral tarafından kurulduğunu anlatmaktadır. Daha sonra bölgede görevlendirilen A. H. Layard, aynı yerde kazılar yapmış ve bulduğu her şeyi İngiltere'ye götürmüştür. Bu soygunun yüzüncü yılı şerefine Bağdat İngiliz Arkeoloji Enstitüsü Müdürü M. E. L. Mallowan, 1949 yılında aynı yerde yeni kazılara başlamıştır. Yapılan arkeolojik çalışmalar sonucu

Şekil 4. Nemrut'un kuzeyindeki "kantaşı" lav akıntılarının birinin önünde her yıl Batman'dan gelen göçerler yaz boyunca konaklamaktadır.

Nimrud'a prehistorik çağlardan itibaren yerleşildiği anlaşılmıştır (1). Ayrıca kazı sonuçları M.Ö. 13. yüzyılda burada önemli bir Asur kenti inşa edildiğini ve adına "Kalhu" denildiğini, II. Asurnasirpal'in burayı kendi döneminde (M.Ö. 883–859) Asur İmparatorluğu'nun başkenti yaptığını, M.Ö. 614 ya da 612 yılında bu başkentini Med ve Babil birleşik güçleri tarafından yıkıldığını göstermiştir. Ancak Nimrud'da Tevrat'taki adlandırmalarına göre "kudretli kral" ve "yiğit avcı" olan Kral Nemrut'a dair herhangi bir iz bulunamamıştır. Dolayısıyla bu kente kimin ve neden "Nimrud" adını verdiği belli değildir. Bu soru kimilerine göre Sümer Tanrısı Ninurta'ya, kimilerine göre de Asur İmparatoru I. Tukulti Ninurta'ya (M.Ö. 1244-1208 ya da 1233-1197) bağlanmaktadır. İngiltere adına Eski Mezopotamya'nın kentleri-

ni yağmalayan diplomat Layard (1817 – 1894) 1850 yılı Ağustos ayında Van'dan geçmiş ve buradaki eski kalıntıları da incelemiştir. Kendisi Tevrat'ın izinden gittiği için, Ortaçağ'da adı Nuh Tufanı ile anılan Ağrı Dağı da, Tatvan'ın hemen yanındaki Nemrut Dağı da ilgisini çekmiş olmalıdır.

Tevrat'ta Nemrut

Tevrat'a göre Nemrut'un kurduğu kentlerden biri de Babil'dir. Bu kentin kuruluşu anlatılırken, burada göğe yükselen bir kule yapılmak istendiğinden, ancak Tanrı'nın buna izin vermeyerek Babil halkının dillerini karıştırıp onları yeryüzünün dört bir yanına dağıttığından söz edilmektedir (11: 1-9). Bu anlatım ortaçağın ünlü ressamlarından Pieter Brueghel'e ilham vermiş, 1563 yılında ünlü "Babil Kulesi" adlı tablosunda heyetiyle inşaatı denetleyen Kral Nemrut'u da betimlemiştir (Şekil 5).

Şekil 5. Pieter Brueghel'in tablosunda Babil Kulesi'ni denetleyen Kral Nemrut ve heyeti.

İslam'da Nemrut

Nemrut, İslam anlayışında "zalim kral, puta tapan ve Hak dininin düşmanı" olarak tanımlanır. İslam mitolojisine göre Nemrut'un kendisini Tanrı yerine koymasına karşı çıkan Hz. İbrahim ateşe atılarak cezalandırılır. Ancak Hz. İbrahim "Nemrut Ateşi"nden mucizevî biçimde kurtulur.

Hız. İbrahim'in ateşte yanması sahnesi, 1583 yılında III. Murat için hazırlanan Zubdat-al Tavarikh adlı yazmada yer alan bir minyatürde betimlenmiştir (Şekil 6). Burada Hz. İbrahim bir dağın içinde alevlerin ortasında oturmakta, şeytani yüzlü Kral Nemrut ise sarayının penceresinden onu seyretmektedir. Hz. İbrahim'i ateşin içine attığı mancınık sarayının yanında durmaktadır.

Şekil 6. Zubdat-al Tavarikh'deki bir minyatürde betimlenen Hz. İbrahim'in ateşe atılması ve Kral Nemrut'un sarayından onu seyretmesi sahnesi.

Bu efsanenin izleri bugün Şanlıurfa'da karşımıza çıkmaktadır (Şekil 1a). İnanışa göre Hz. İbrahim zalim kral Nemrut tarafından ateşe atılınca Tanrı

ateşi suya, odunları da balıklara dönüştürmüş, böylece Hz. İbrahim bir gül bahçesine düşmüştür. Günümüzde Urfa Kalesi'nin kuzeyindeki "Balıklı Göl" bu efsane nedeniyle kutsal sayılmakta ve içindeki balıklara kimse dokunmamaktadır. Ayrıca kalenin güneyindeki Der Yakup Manastırı'nın bulunduğu yer "Nemrut Tahtı" diye anılmaktadır.

Nemrut adı Anadolu'nun başka yerlerinde de karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan biri İzmir'in Aliağa ilçesindeki bu adla anılan koydur. Antik Kyme kenti bu koyda kurulmuştur. Ayrıca İzmir'in Kınık ilçesinin güneyinde, Nemrut Tepe diye bilinen yer Nemrut Kalesi diye de anılmaktadır.

Nemrut Dağı

Anadolu'nun en ünlü Nemrut'u ise Adıyaman – Kahta ilçesindeki UNESCO Kültür Mirası Listesi'nde yer alan dağdır (2206 m) (Şekil 1a). Bu dağın zirvesinde, Kommagene devletinin kralı I. Antiak'ın (M.Ö. 62 – 32) yaptırdığı bir yığma tepe ile çevresinde görkemli heykellerle süslü kutsal alanlar yer almaktadır (Şekil 1c). Buranın varlığı ilk kez 1881 yılında duyulduğunda, adının "Nemrut" diye geçmesi dikkat çekmiş olmalıdır. Bu dağa kimin ve ne zaman Nemrut dediği bugüne kadar pek üzerinde durulmamış bir sorudur. Bu adın kökeninde anlatılagelen efsanedeki Nemrut'un kayaları yığdırarak bir dağ yaptırdığı ve bunun üzerine de saraylar inşa ettirdiği söylemi yatıyor olmalıdır.

Şerefname

Anadolu'daki bir diğer Nemrut, Bitlis ili Tatvan ilçe merkezinin hemen yanındaki volkandır. 16. yüzyılın sonlarında Bitlisli Şerefhan tarafından yazılan Şerefname'de (9) bu dağ ile ilgili ayrıntılı bilgiler verilmektedir. Kitapta dağın adı ve biçimi efsanelerle açıklanmaktadır: Bedlis'in kuzeyinde, Muş ve Ahlat şehirleri arasında "Nemruz Dağı" denilen büyük bir dağ vardır. Halkın inancına göre, Nemruz kışı o taraflarda (Adıyaman) karşılar; yaz gelince de o dağa çıkıp (Tatvan) yazı orada geçirirmiş. Bunun için dağın doruğunda bir kale, çeşitli binalar ve büyük krallık sarayları yaptırmış; bunlarda oturmuş ve vaktinin çoğunu burada geçirmiş. Vahid-i Kahhar kendisine gazap edip de güçlü bir padişahın zapt ettiği gibi kendisini yakalayınca, yüksekliği 2000 zira'dan

Şekil 7. Ahlat Mezarlığı'ndaki Ortaçağ mezar taşları.

az olmayan o yüksek dağı da çökertmiş ve 1500 zira içeri batırmıştır. O çöküntüden oluşan çukurda ise büyük bir göl meydana gelmiş. Bu gölün bütün çevre genişliği yaklaşık 5000 zira'dır. Oradaki dağınık taşlardan, sık ağaçlardan ve yoğun otlardan dolayı, insan bir ya da iki yoldan başka bir yerden adı geçen göle ulaşamaz; bu bir iki yol da son derece dar ve sarptır. Hayvanların yürüyebildiği yollar da yine ikiyi geçmez. Bu gölün suları son derece duru ve soğuktur. Fakat gariptir ki, gölün kenarında küçük bir çukur kazılırsa sıcak su fışkırır. Yer çoğunlukla taşlıktır; toprak ya da çamur azdır. Çünkü siyah kayalar yan yanadır ve birbirine yapışık. Bu kayaların bir kısmı Türklerin "devegözü" dedikleri cinstendir. Bunlar, delikleri dolu arı peteklerine benzerler ve serttirler. Bunlardan başka bir çeşit kaya daha vardır ki, ötekilerden daha yumuşaktır. Bu yerin kuzeyinde, koyu bir kara akıntının olduğu bir kanal vardır. Demircilerin körüğünden akan kara suya benze-

yen bu akıntının tartıdaki ağırlığı demirden daha fazladır. Bu akıntı yerden fışkırır ve hızla uçuşuma doğru iner. Kanaatime göre bu akıntı her yıl çoğalıp azalır. Fışkırırken 30 zira'dan fazla yükselir ve uzunluğu birkaç yüz zira olarak tahmin edilen bir alana yayılır; buradan da birkaç yönden çıkar. Bu akıntının bir menn'i geçmeyen ağırlığının bir parçasını ayırmak isteyen bir kimse, burada büyük bir güçlüklerle karşılaşır (M. E. Bozarslan'ın çevirisinden (9) yararlanılmıştır).

Buradaki "zira", parmak ucundan dirseğe kadar olan eski bir uzunluk (yaklaşık 75 cm), "menn" ise eski bir ağırlık ölçü birimidir. "Devegözü taşı" halk dilinde obsidiyene verilen addır. Sözü edilen siyah akıntı ise kraterin kuzeyinde Ortaçağ'da yaşanan patlamanın izidir.

Eski bir Ermeni kroniğinde Nemrut Dağı'nda 1441 yılında bir patlama olduğundan söz edilmektedir (9, 10). Buna göre, "Birden dağdan

gök gürültüsüne benzer sesler gelmeye başlamış, ardından koyu renk dumanlar çıkmış, ortalığa kötü bir koku yayılmış ve aşağı kor halinde büyük kayalar yuvarlanmıştı”.

Evliya Çelebi

Evliya Çelebi Van Gölü çevresini 1655 yılının Mayıs ayında gezmiştir. Ünlü eseri Seyahatname’de Nemrut Dağı’ndan da söz etmiş ve bu dağın Kral Nemrut ile olan ilişkisini uzun uzadıya anlatmıştır (8). Evliya Çelebi’ye göre, bu dağ aslında Nemrut adamlarına develerle taş taşıtarak yaptırmıştır. Sonra zirvesine çıkıp bir sandığın içine girmiş ve sandığa bağladığı kuşlar sayesinde göğe yükselmiştir. Geri döndüğünde yerlerin ve göklerin Tanrısı olduğunu iddia etmiştir. Ancak Tanrı buna kızmış ve bir taş yığını olan dağın yerin dibine göçertmiştir. Van Gölü bu olayın sonucu ortaya çıkmıştır. Develerle dağa taş taşıyan kabile ise taşa dönüştürülmüştür.

Evliya Çelebi’ye göre “melun Nemrut” sadece Hz. İbrahim’i değil ona inananları da ateşe attırılmıştır. Dağın yakınında bir yerde bir kayaya zincirlerle bağlanarak yakılmış iskelet olduğu söylenen kalıntı, Evliya Çelebi’ye göre Hz. İbrahim’e inananlardan birine aittir (8). Seyahatname’de “Nemrut ateşi gibi yanmak” deyimini de kullanılmaktadır. Hatta bu ateş Hz. Muhammed doğduğunda sönmüş gitmiştir.

Masal Anlatıcıları

Eski Mezopotamya ile ilgili bilgiler Antik Çağ tarihçisi Herodot’tan Ortaçağ’ın Arap coğrafyacılarına kadar hep önemsenmiştir. Bu kaynaklar, aslında bölgedeki kent adlarının geçmişten günümüze kullanılmaya devam ettiğini, dolayısıyla bu yerleri 19. yüzyılda keşfettiklerini iddia eden Batılı kâşiflerin köylülere Tevat’ta geçen yer adlarını sormalarının aslında yeterli olacağını göstermektedir. Bu adları ve efsaneleri günümüze taşıyanlar ise çağlar boyunca köylüleri eğlendiren masal anlatıcıları olmalıdır.

Özellikle Ortadoğu tarihi ve arkeolojisi ile uğraşanların, örneğin Tevat’taki Nemrut ya da Kur’an’daki Hz. İbrahim’in ateşe atılması gibi, efsanelerden haberdar olmaları gerekir. Halk inanışları olmadan Musul-Nimrud harabeleri, Kahta

- Nemrut Dağı, Tatvan - Nemrut Yanardağı ve diğer Nemrut adlı yerler arasında bir bağ olduğu kimsenin aklına gelmez. Birbirinden uzak yerlerde aynı yer adlarını bulmamızın nedeni kuşkusuz geçmişten günümüze çeşitlenerek gelen halk inanışları ve efsaneleridir.

Dolayısıyla Tatvan’daki yanardağa Nemrut adının verilmesi, İslam söylemlerinden esin alan bir yakıştırma gibi durmakta ve 8. yüzyılda bölgede başlayan Arap egemenliği ile bağlantılı görünmektedir. O halde dağa “Nemrut” diyenler buranın patlamış bir yanardağ olduğunu biliyor olmalıdır.

Nemrut’un efsaneleri Anadolu ve Mezopotamya coğrafyasında bu kadar bilinirken bugüne kadar bu topraklarda yaşayan kadim milletler bu hikâyelerden ve anlatılardan ne kadar etkilenmişlerdir bilinmez. Nemrut’a yolunuz düşerse bu kadim milletlerden birisi olan Selçuklu Mezarlığı’nda görmeden ayrılmak olmaz. Selçuklu neredeyse her mimari eserinde Nemrut’un püskürttüğü Ahlat taşını (kaynaşmış ignimbirit) kullanmış ve mezarların her birisi tamamen farklı işlenmiş şahide taşlarıyla ölümsüzleşmiştir.

Teşekkürler

Bu yazının kaleme alınması için bizi cesaretlendiren Sayın Prof. Dr. Nizamettin Kazancı’ya, değerlendirmeleri ve düzeltmeleri ile makaleye katkıda bulunan Sayın Prof. Dr. Halil Gürsoy’a, arazi fotoğrafları ile bu yayına destek olan Sayın Alaattin Timur’a, metin içindeki düzeltme ve önerileri için Sayın Zeynep Kösteloğlu ve Özlem Toygar’a içtenlikle teşekkürü bir borç biliriz

Değinilen Belgeler

- (1) Mallowan, M.E.L., 1967. Nimrud and its Remains. *Revue d’Assyriologie et d’archéologie orientale*, 61, 2, 177–181.
- (2). Lines, J., 1955. Ivories from Nimrud. *The Metropolitan Museum of Art Bulletin*, 13, 8, 233–243.
- (3) Karaoğlu, Ö., Özdemir, Y., Tolluoğlu, A.Ü., Karabıykoğlu, M., Köse, O., Froger, J.L., 2005. Stratigraphy of the volcanic products

- around Nemrut Caldera: implications for reconstruction of the caldera formation. *Turkish Journal of Earth Science*, 14, 123–143.
- (4) Sumita, M., Schmincke, H.U., 2013. Impact of volcanism on the evolution of Lake Van II: temporal evolution of explosive volcanism of Nemrut Volcano (eastern Anatolia) during the past ca. 0.4 Ma. *Journal of Volcanology and Geothermal Research*, 253, 15–34
- (5) Güner, Y., 1976. Nemrut Yanardağı Efsanesi. *Yeryuvarı ve İnsan*, 1, 1, 93–94.
- (6) Özdemir, Y., Karaoğlu, Ö., Tolluoğlu, A.Ü., Güleç, N., 2006. Volcanostratigraphy and petrogenesis of the Nemrut stratovolcano (East Anatolian High Plateau): the most recent post-collisional volcanism in Turkey. *Chemical Geology*, 226, 189–211
- (7) Ulusoy, İ., Labazuy, P., Aydar, E., Ersoy, O., Çubukçu, E., 2008. Structure of the Nemrut caldera (Eastern Anatolia, Turkey) and associated hydrothermal fluid circulation. *Journal of Volcanology and Geothermal Research*, 174, 269–283.
- (8) Kahraman S. A. ve Dağlı, Y., 2010. Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi, Seyahatnamesi: Bağdad-Basra-Bitlis-Diyarbakır-İsfahan-Malatya-Mardin-Musul-Tebriz-Van. 4. Kitap, 1.Cilt 1, YKY yayınları, 442 sayfa
- (9) Şerefhan, 1597. Şerefname: Kürt tarihi (translated from Arabic to Turkish by M. Emin Bozarslan), 4th ed. (1990). Hasat yayınları. 544 pp.
- (10) Karakhanian, A., Dırbashian, R., Trifonov, V., Philip, H., Arakelian, S., Avagian, A., 2002. Holocene-historical volcanism and active faults as natural risk factors for Armenia and adjacent countries. *Journal of Volcanology and Geothermal Research*, 113, 319–344.
- (11) Aydar, E., Gourgand, A., Ulusoy, İ., Digonnet, F., Labazuy, P., Sen, E., Bayhan, H., Kurttaş, T., Tolluoğlu, A.U., 2003. Morphological analysis of active Mount Nemrut stratovolcano, eastern Turkey: evidences and possible impact areas of future eruption. *Journal of Volcanology and Geothermal Research*, 123, 3, 301–312.